

Тетяна В. Кондратьєва
**ІНСТИТУЦІЙНІ НАРАТИВИ ЕКОНОМІЧНОЇ
СИСТЕМИ ЯК МЕХАНІЗМ ІНТЕГРАЦІЇ
ТА ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ**

У статті досліджено інституційні нарративи як механізм, за допомогою якого групи спеціальних інтересів реконструюють і репрезентують минулий досвід інституційного розвитку економічної системи для досягнення певних цілей. Проаналізовано вплив нарративів на економічний розвиток країн світу. Сформульовано рекомендації з вибору інституційного нарративу, що здатен забезпечити інституційний розвиток економіки України.*

Ключові слова: колективна пам'ять; групи спеціальних інтересів; інституційний нарратив; героїчний нарратив; жертвний нарратив.

Табл. 1. Літ. 19.

Татьяна В. Кондратьева
**ИНСТИТУЦИОНАЛЬНЫЕ НАРАТИВЫ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ
СИСТЕМЫ КАК МЕХАНИЗМ ИНТЕГРАЦИИ
И ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ УКРАИНЫ**

В статье исследованы институциональные нарративы экономической системы как механизма, с помощью которого группы специальных интересов реконструируют и презентуют прошлый опыт институционального развития для достижения определенных целей. Проанализировано влияние нарративов на экономическое развитие стран мира. Сформулированы рекомендации по выбору институционального нарратива, способного обеспечить институциональное развитие экономики Украины.

Ключевые слова: коллективная память; группы специальных интересов; институциональный нарратив; героический нарратив; жертвенный нарратив.

Tetyana V. Kondratieva¹
**INSTITUTIONAL NARRATIVES OF AN ECONOMIC
SYSTEM AS A MECHANISM OF INTEGRATION
AND ECONOMIC DEVELOPMENT OF UKRAINE**

The paper considers the concept of institutional narratives within an economic system. Special interest groups use these mechanisms to represent and reconstruct past experiences of institutional development in order to achieve certain goals. The impact of narratives on economic development of the countries around the world is analyzed. Recommendations are formulated on choosing an institutional narrative, which can provide the institutional development of Ukrainian economy.

Keywords: collective memory; special interest groups; institutional narrative; heroic narrative; sacrificial narrative.

Постановка проблеми. З початку 1990-х рр. і дотепер українська економіка перебуває в стані перманентного реформування. Деякі зміни приносять позитивні результати, проте більшість є недостатньо ефективними. Багато в чому успішність інституційних перетворень економічної системи обумовлена розумінням і сприйняттям їх економічними агентами на різних рівнях вітчизняної економіки. Як і будь-яка соціальна структура, економічна система має колек-

* У сучасному розумінні термін «нарратив» означає оповідь про релевантні взаємопов'язані події, що подаються у вигляді послідовних правдивих або фіктивних вербальних образів.

¹ Luhansk Taras Shevchenko National University, Ukraine.

тивну пам'ять про траєкторії попереднього розвитку. Збережена і використувана свідомо і несвідомо інформація є досить стійкою системою орієнтирів, які визначають поведінку економічних суб'єктів. Дослідження механізмів відбору, відтворення і знищення цієї інформації дозволить впливати на процеси інституційного розвитку економічних систем. Це особливо важливо в світлі інтеграції України в європейське співтовариство, що характеризується принципово іншими векторами інституційно-економічного розвитку, іншим економічним менталітетом і культурою.

Аналіз останніх публікацій. Найбільш глибокі дослідження наративів як механізмів колективної пам'яті, що впливають на інституційний розвиток, належать історикам [4] і політологам [9; 17]. У 1980-х рр. сформувався міждисциплінарний науковий напрям "memory studies", що вивчає дії соціальних груп з ціннісно-символічної реконструкції минулого в сьогоденні. Наприклад, А. Васильєвим [2] та Ш. Лінд [13] та вивчено вплив колективної пам'яті та інституційних наративів на розвиток економічних суб'єктів. Однак сучасні вітчизняні представники напряму відзначають, що «дослідники пам'яті не виробили чітких визначень меж своєї галузі, так само, як і понять щодо об'єктів досліджень» [7]. Іншими словами, існує потреба в подальшому дослідженні цих питань.

Мета дослідження полягає у вивченні концепції інституційних наративів як механізму інституційної інтеграції та розвитку вітчизняної економічної системи. Для досягнення даної мети у дослідженні поставлено і вирішується наступні завдання:

- сформулювати особливості інституційного наративу в рамках концепції інституційної пам'яті економічної системи;
- визначити роль груп спеціальних інтересів у формуванні інституційної пам'яті та виборі інституційного наративу економічної системи;
- довести, що вибір типу наративу визначає траєкторію інституційного розвитку економічної системи.

Основні результати дослідження. Основою розвитку будь-якої економічної системи є ефективність інституційного базису, який забезпечує її цілісність, гармонійність і тенденцію розвитку. Інститути визначають формальні і неформальні норми економічної поведінки, а також механізми, що забезпечують їх виконання. Інституційну траєкторію розвитку економічної системи задають сакральні події (Велика Вітчизняна війна, розвал СРСР, світова економічна криза) та їх сучасна репрезентація. Економічні агенти, що є соціальними суб'єктами або їх групами, володіють колективною пам'яттю про різні етапи розвитку економічних інститутів і події, що вплинули на нього. Оскільки колективна пам'ять є еволюційним механізмом, економічними агентами відтворюється тільки певна інформація про відповідні економічні інститути.

Отже, інституційну пам'ять економічних систем можна розглядати як механізм успадкування, мінливості та відбору релевантної інформації групами економічних суб'єктів про її інституційний розвиток.

В інституційній економіці об'єднання агентів зі схожими стимулами економічної поведінки отримали назву груп спеціальних інтересів. Відносний вплив таких груп набагато більше частки їх чисельності в економічній системі

й він тим більший, чим компактніша та стабільніша група, а також чим вища її здатність заохочувати власних учасників.

Механізмом реалізації інституційної активності груп з особливими інтересами є структури для лобювання політичних і економічних рішень та нормативних актів, олігархічні та монополістичні структури. Особливо сильний вплив груп спеціальних інтересів на траєкторію розвитку вітчизняної економічної системи пов'язаний з їх переважною орієнтацією на отримання не інноваційної ренти, а ренти влади. Остання означає досягнення економічних цілей з використанням владного примусу контрагентів до певних умов обміну. В. Дементьев так описує процес вилучення ренти влади вітчизняними економічними агентами: «Для того, щоб отримати дохід у нас, мало бути власником, потрібно також або володіти власною владою, або вміти обслуговувати чужу владу. У цих умовах вдосконалення технології та організації виробництва не є базовою умовою отримання прибутку... Безпосереднє джерело отримання прибутку – влада, а технологія виступає лише умовою, нав'язаною станом зовнішніх ринків» [5].

Отже, володіючи спільними мотивами рендоорієнтованої поведінки, групи спеціальних інтересів зацікавлені в легалізації своєї влади, згуртуванні своїх членів і захисті їхніх інтересів. Ці функції і виконує колективна пам'ять економічних агентів, виступаючи безпосереднім ресурсом влади: «Індивіди і групи можуть пригадувати і репрезентувати своє минуле з кардинально різними цілями. Серед них – використання минулого для обґрунтування легітимності влади, пред'явлення прав на володіння, затвердження політичного чи інтелектуального пріоритету, обґрунтування стабільності, виявлення божественного приречення в історії, порівняння минулого з сьогоденням з метою показати, що речі стали гіршими або кращими» [13].

Г. Грінченко з цього приводу зазначає, що існують дві проблеми: «проблема зловживання пам'яттю для обслуговування будь-яких легітимізаційних проблем, у тому числі політичних, юридичних, матеріальних тощо, і проблема конфліктів пам'яті, за якою кожна із версій претендує на правильність та відповідність «історичній дійсності», створюючи тим самим окреме та відмежоване від інших поле тяжіння власної «правоти» з міцною доцентровою силою» [4, 2Л].

Інший український вчений С. Осіпчук з цього питання пише: «Так у дискурсі з'являється поняття «моделі пам'яті», а також «політики пам'яті» (часто як синонім до «політичної ідеології»), яку здійснює держава. З огляду на такий підхід, колективна пам'ять виконує дві основні функції – формування ідентичності та легітимації чинного політичного чи суспільного устрою» [7].

Формування згаданої моделі інституціональної пам'яті має на увазі, в першу чергу, вибір типу інституційного нарративу, версії певного інституційно-економічного досвіду.

Наратив являє собою, відповідно до Аристотеля, «розповідь про те, як хтось робить щось» або, за визначенням сучасників, «форму дискурсу, через яку ми реконструюємо і репрезентуємо минулий досвід для себе і для інших» [17, 32Л]. Е. Шейгал вважає, що «в сучасному британському та американському політичному дискурсі термін "narrative", зберігаючи семантичні зв'язки з

вихідним значенням «історія, розповідь», набуває цілого спектру нових значень: «гасло, концепція, ідея, доктрина, пояснення, версія, міф, стереотип» [9].

«І. де Лонг підкреслює роль наративів у формуванні та підтримці ефективного функціонування інститутів: Більшість інститутів існують і самовідтворюються всередині широкого поля наративів. Важливо розуміти процес використання наративів всередині інституту, оскільки... наратив є одним з основних способів, за допомогою якого інститути створюють і відтворюють власну структуру» [11].

Таким чином, інституційні наративи являють собою форму дискурсу, через яку групи спеціальних інтересів реконструюють і репрезентують минулий досвід інституційного розвитку економічної системи для досягнення певних цілей.

Яскравий приклад використання наративу в макроекономічних цілях надає Р. Рейх. Описуючи економічну кризу 2010 р., він зазначає, що в американців існують дві конкуруючі історії на тему «Хто винен в огидній економічній ситуації, в якій продовжують борсатися більшість американців?». Історія А – великий уряд, бюрократи, культурні та інтелектуальні еліти, які підтримують їх. Історія Б – великий бізнес, Уолл-стріт. Професор доводить, що історія Б ближча до істини. Проте президент Обама, розповідаючи історію А і ховаючи наратив Б, потурає спотворенню ситуації, відволікає увагу від реальної проблеми та її вирішення [14].

Різні класифікації розділяють наративи за такими ознаками [9]:

- за характером референта – особистісні, ідеологічні та події. Наприклад, особистісний наратив М. Тетчер являє собою «історію про перемогу, здобуту в 1945, потім забуту на три десятиліття всездозволеності, халатності та інфляції та відновлену за допомогою залізної волі» [10];

- за видом інформування адресата – дескриптивний (описовий), оповідний, експозиторний (пояснювальний);

- за впливом на адресата – директивний (hortatory) і аргументативний (persuasive).

Американські дослідники виділяють 4 типи наративів (табл. 1):

- «Переможна особистість» ("The Triumphant Individual");
- «Співдружність однодумців» ("The Benevolent Community" – про те, як сусіди, засукавши рукава, разом працюють на загальну добру справу);

- «Натовп біля воріт» ("The Mob at the Gates" – США постає як «маяк чесноти» в світі, якому загрожують сили варварів);

- «Риба гние з голови» ("The Rot at the Top" – про ворожість до народу владних еліт) [15].

З точки зору цільового впливу на інституційний розвиток економічної системи найбільшого значення набуває виділення героїчних і жертвних наративів.

Героїчний наратив «батьків-засновників» (heroic narrative) оповідає про перемоги, досягнення і подолання перешкод, що відбувалися в певному контексті. Формування і підтримка стійкої пам'яті про героїчне минуле радянського народу в роки революції та Великої вітчизняної війни, про успіхи індуст-

ріалізації (використання наративу "The Benevolent Community") багато в чому забезпечило успіх повоєнного розвитку СРСР.

Таблиця 1. Типологія інституційних наративів за Р. Рейхом*

		Емоції	
		Надія	Страх
Суб'єкт, герой	Один	Тріумфальна особистість або self-made person (The Triumphant Individual) Американська мрія. Маленький хлопець, який багато працює, бере на себе ризики, вірить у себе і врешті-решт отримує багатство, славу і честь. Приклад – Стів Джобс, Барак Обама	Гниль нагорі, або риба гние згорі (The Rot at the Top) Злоба потужних еліт. Це наратив корупції, занепаду і безвідповідальності «нагорі», змова проти пересічного громадянина Приклад – Україна XXI ст.
	Декілька	Благодійна спільнота (The Benevolent Community) «Сусіди і друзі, які, засучивши рукава, беруться за справу для загального блага» Приклад – будівництво БАМУ в СРСР.	Натовп біля воріт (The Mob at the Gates) Маяк чесноти у світі темряви, однозначно благословенний, але такий, що постійно піддається загрозі. Приклад – СРСР періоду «холодної війни», нинішні США.

* складено на основі [15].

Світове лідерство Америки, в тому числі й економічне, засноване на наративі винятковості та величчя нації: «Європейці можуть наводити приклади аморальних і меркантильних дій у зовнішній політиці США. Проте наратив винятковості, що сходить до утопічної доктрини засновників нації, завжди знаходить відгук у американців» [12].

Героїчний наратив свого часу став основою відомого плану Маршалла (European Recovery Program), коли США виступили з ініціативою економічної допомоги країнам Європи (включаючи Західну Німеччину), а пізніше – Японії та Східної Азії на суму майже 20 млрд дол. США (більше 2% річного американського ВВП). Швидкому схваленню плану в Конгресі США передувала промова Дж. К. Маршалла 5 червня 1947 р. в Гарвардському університеті, яку він закінчив словами: «Наша політика спрямована не проти якоїсь країни або доктрини, а проти голоду, убогості, розпачу й хаосу. Її метою має бути відродження світової економіки, щоб з її допомогою створити такі політичні та соціальні умови, в яких можуть існувати вільні інститути... Тільки в разі готовності з боку наших людей потрібно зустріти ту величезну відповідальність, покладену на нас ходом історії, труднощі, які я виділив, можуть і будуть подолані» [6]. В результаті, план Маршалла став однією з найуспішніших економічних програм в історії людства.

Іншим прикладом є наратив американської мрії, створений у період Великої депресії. Вперше він був сформульований Дж. Адамсом в "The Epic of America" (1931 р.) як «американська мрія про країну, де життя кожної людини буде кращим, багатшим і повнішим, де у кожного буде можливість отримати те, на що він заслуговує» [19]. Поняття американської мрії також тісно пов'язано з поняттям "self-made person" – людини, яка самостійно домоглася успіху.

Багатьом президентам США доводилося апелювати до нарративу американської мрії в період прийняття відповідальних рішень: «червоною стрічкою в демократичній історії, від Т. Джефферсона до Б. Клінтона, була незмінною віра в працьовиті американські сім'ї, а також прихильність допомагати знедоленим і бідним зміцнити націю, заробляючи собі шматок американської мрії» [19]. Про те, що американська мрія є основою американської політики реформ, говорив у своїй переможній промові і Б. Обама.

Яскравим прикладом використання героїчного нарративу є післявоєнний СРСР, коли величезна багатонаціональна країна з практично повністю зруйнованими промисловістю та сільським господарством домоглася успішної реалізації масштабних економічних проектів.

Використання нарративу жертви (*sacrificial narrative*), страждання, мучеництва, пов'язують в основному з трагедією Голокосту: «Популярні століттями і тисячоліттями героїчні нарративи пам'яті, засновані на образах перемог і тріумфів, протягом ХХ ст. – насамперед у зв'язку з трагічними подіями Голокосту – виявилися девальвованими і дискредитованими. Зовнішність глобальної пам'яті стали задавати нарративи жертв, образ історичної травми став найбільш затребуваним» [2].

Використання комплексу «обраність-міф-травма» (*Chosenness-Myth-Trauma complex*) полягає в реконструкції трагічних подій з метою підкреслити особливе призначення народу чи усталення певної спільної ідентичності [7].

На жертвовному нарративі засноване «економічне диво» Японії та Південної Кореї. Японський післявоєнний інституційний нарратив формулювався так: «Ми програли війну, але ми повинні виграти у мирі. Ми програли на воєнному фронті, але ми повинні виграти на економічному» [3]. Як результат – подвоєння ВВП за 6 років (1962–1968 рр.), щорічний приріст національного виробництва на рівні 10% протягом 1970–1980-х років. Національний нарратив Південної Кореї – «наздогнати і спробувати перегнати в економічному розвитку Японію» – апелював до подій окупації і антияпонського руху.

У 1990-і рр. в незалежній Україні в період «міжцарів'я» інституційної пам'яті (коли образ щасливого соціалістичного минулого втратив чинність, а новий ще не виник) сформувався унікальний у своєму роді героїчний нарратив успішного пострадянського підприємця (*The Triumphant Individual*), заснований на економічних інститутах радянської командної економіки. Головними його ознаками стали:

- норми простого утилітаризму, що означає прагнення економічних агентів до максимізації своєї корисності поза зв'язком зі своєю продуктивною діяльністю;

- персоніфікована (а не інституційна) довіра;
- високий рівень емпатії і свободи;
- недотримання норм легальності.

Образ такої «переможної особистості» закріпився у свідомості й підсвідомості економічних суб'єктів за допомогою реального досвіду, численних фільмів, літературних творів. У нього з'явилися характерні атрибути, «артефакти». Герої таких нарративів ставали медіаперсонами, політичними діячами. Як результат – нелінійне зростання масштабів тіньової економіки, показників

монополізації ключових галузей промисловості, вкрай низька ефективність малого та середнього бізнесу.

Спроба формування нової моделі інституціональної пам'яті була зроблена В. Ющенко, в його бутність Президентом України. У вигляді інституційного нарративу були обрані події 1932–1933 рр. (подієвий нарратив). Образ спільної трагедії мав об'єднати, згуртувати націю для досягнення спільних цілей в сьогодні. Для реалізації цієї ідеї було створено Інститут національної пам'яті, основними завданнями якого є «вивчення трагічних подій в історії народів України та участь у заходах з увічнення пам'яті їх жертв» [1].

Однак промислові східні регіони України, де більша частина ВРП створюється на підприємствах, побудованих ще в Радянському Союзі, зберегли колективну пам'ять про щасливе радянське минуле. Це призвело до розколу економічного менталітету, який поглибився у зв'язку з інтенсифікацією процесів євроінтеграції.

У 2014 р. жертвний нарратив знайшов свій подальший розвиток через контекст трагічних подій воєнної агресії. Показовою в цьому сенсі є зміна тематики робіт Інституту національної пам'яті – актуальний проект має назву «Наш Крим». Одночасне використання нарративів "The Rot at the Top" (пересічні громадяни змогли побороти потужні олігархічні еліти та корумповану, безвідповідальну владу) і "The Mob at the Gates" (підтримка Європейського Союзу є головним фактором демократії та економічного зростання) забезпечили міжнародну політичну і фінансову підтримку економічних реформ нового українського уряду. У внутрішній економічній політиці це дозволило прем'єр-міністру А. Яценюку анонсувати на 2014–2015 рр. безпрецедентні економічні заходи:

- «замороження» зарплати та прожиткового мінімуму (при прогнозованому рівні інфляції 12–14%);
- істотне підвищення тарифів на енергоносії та плати за корисні копалини;
- «найбільш масштабну приватизацію за всі 20 років» – 140 підприємств загальною ринковою вартістю 15 млрд грн. [8].

Проте використання і надалі жертвної моделі інституціональної пам'яті призведе до формування «дотаційної» економічної системи, заснованої на зовнішньоекономічній допомозі міжнародних організацій (для здійснення економічних реформ, боротьби з корупцією та розвитку демократичних інститутів, післявоєнного відновлення). У сучасних умовах інституційний нарратив, заснований на страху, не може стати фактором економічного зростання.

У цьому контексті покажемо приклад США: маючи досить трагічний досвід економічного розвитку – період Великої депресії – американці не стали експлуатувати жертвний нарратив, натомість використовували ідею американської мрії. Саме такий інституційний нарратив дозволив домогтися того, що малий бізнес наразі представляє 99,7% роботодавців та 97,6% експортерів в Америці [18] – показники, які поки що є лише мрією для українських економістів.

Д. Родрік, професор Гарвардського університету, досліджуючи тенденції економічного розвитку Бразилії, Індії, Туреччини, Індонезії, Південної Афри-

ки, наголошує: «Доведено, що світова економіка досягає більшого за допомогою міжнародної координації. Але справа в тому, що проблеми країн, що розвиваються, – це їх внутрішні проблеми, які не стосуються іноземців. Скарги країн з економікою, що розвивається, здаються класичним випадком звинувачення чужинців у власних помилках. Ринки, що розвиваються, повинні усвідомити те, що вже давно відомо: фінансова глобалізація – безперечно неоднозначне благо. Вона є джерелом волатильності, і це піддає країну зовнішньому впливу, особливо впливу США, у яких немає зобов'язань з благодійності» [16].

Висновки. Таким чином, інституційний нарратив є механізмом, за допомогою якого групи спеціальних інтересів реконструюють і репрезентують минулий досвід інституційного розвитку економічної системи для досягнення певних цілей. Використання жертвних і героїчних нарративів в різний час дозволило США, країнам Європи, Японії, Південній Кореї домогтися значних показників економічного зростання. У сучасних умовах для забезпечення ефективної траєкторії інституційного розвитку України необхідно сформувати героїчний нарратив країни, яка здатна самостійно подолати економічні труднощі. Це сприятиме ефективній реалізації загальнонаціональних економічних проєктів, розвитку самостійної ініціативи інституційних суб'єктів різних рівнів вітчизняної економічної системи.

1. Про затвердження Положення про Український інститут національної пам'яті: Постанова Кабінету Міністрів України від 31.01.2011 №74 // www.memory.gov.ua.

2. *Васильєв А.* Memory studies: единство парадигмы – многообразие объектов (Обзор англоязычных книг по истории памяти) // НЛЮ.– 2012.– №117 // magazines.russ.ru.

3. *Гаврилишин Б.* Національна ідея, утопія чи реальна можливість? // Дзеркало тижня. Україна.– 11–17.02.2006.– №5(584). – С. 12.

4. *Грінченко Г.* Між визволенням і визнанням: примусова праця в нацистській Німеччині в політиці пам'яті СРСР і ФРН часів холодної війни: Монографія. – Х.: НТМТ, 2010. – 336 с.

5. *Демет'єв В.В., Вишневський В.В.* Почему Украина не инновационная держава: институциональный анализ // Journal of institutional studies. – 2010.– №2, Т. 2. – С. 81–96.

6. *Маршалл Дж.* Речь 5 июня 1947 г. в Гарвардском университете // www.coldwar.ru.

7. *Осіпчук С.М.* Memory studies: концептуальні засади дослідження // Сторінки історії.– 2013.– №34. – С. 240–252.

8. Уряд України оголосить наймасштабнішу приватизацію, 10.07.2014 // Офіційна сторінка Арсенія Яценюка // yatsenyuk.org.ua.

9. *Шейгал Е.И.* Многоликий нарратив // Политическая лингвистика.– 2007.– №2. – С. 86–93.

10. *Boyle, D.* (2005). In search of a political narrative. Liberator, August 2005 // david-boyle.co.uk.

11. *Herman, D., Jahn, M., Ryan, M.-L.* (2007). Routledge Encyclopedia of Narrative Theory. London: Routledge. 792 p.

12. *Kurlantzick, J.* (2007). Exceptional America. Prospect Magazine, January 1, 2007 // carnegietsinghua.org.

13. *Linde, Ch.* (1993). Life Stories: The Creation of Coherence. N.Y.: Oxford University Press. 256 с.

14. *Reich, R.* (2010). Obama's Republican narrative of our economic woes . The Berkeley blogs, 2.12.2010 // blogs.berkeley.edu.

15. *Reich, R.* The Lost Art of Democratic Narrative: Story Time. George Mason University. History News Network // hnn.us.

16. *Rodrik, D., Subramanian, A.* (2014). Emerging Markets' Victimhood Narrative. Bloombergview, Jan 31, 2014 // www.bloombergview.com.

17. *Schiffirin, D.* (2006). In Other Words: Variation in reference and narrative. Cambridge: Cambridge University Press. 373 p.

18. Text of A resolution honoring the entrepreneurial spirit of small business concerns in the United States during National Small Business Week // www.govtrack.us.

19. Welcome to the New York State Democratic Party, the longest-enduring political party in the world // nydem.org.

Стаття надійшла до редакції 10.09.2014.

КНИЖКОВИЙ СВІТ

СУЧАСНА ЕКОНОМІЧНА ТА ЮРИДИЧНА ОСВІТА
ПРЕСТИЖНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ

Україна, 01011, м. Київ, вул. Панаса Мирного, 26
E-mail: book@nam.kiev.ua
тел./факс 288-94-98, 280-80-56

Маркетинг: Підручник / За заг. ред. д.е.н., проф. М.М. Єрмошенка, д.е.н., проф. С.А. Єрохіна. – К.: Національна академія управління, 2011. – 632 с. Ціна без доставки – 140 грн.

Має гриф підручника від МОН України.

У підручнику в концентрованому вигляді викладено зміст усіх нормативних дисциплін по спеціальності «Маркетинг». По кожній з дисциплін базового курсу пропонуються контрольні питання, тести, глосарій і література.

Для викладачів, майбутніх бакалаврів і магістрів, аспірантів, маркетологів-практиків, наукових працівників, а також для всіх, хто цікавиться сучасними технологіями маркетингу.

Зміст

- Розділ 1.** Базовий маркетинг
- Розділ 2.** Маркетинговий менеджмент
- Розділ 3.** Маркетингові дослідження
- Розділ 4.** Товарознавство
- Розділ 5.** Стандартизація і сертифікація продукції та послуг
- Розділ 6.** Поведінка споживача
- Розділ 7.** Логістика
- Розділ 8.** Маркетингова товарна політика
- Розділ 9.** Товарна інноваційна політика
- Розділ 10.** Маркетингова політика розподілу
- Розділ 11.** Інфраструктура товарного ринку
- Розділ 12.** Промисловий маркетинг

- Розділ 13.** Інформаційний маркетинг
- Розділ 14.** Маркетинг у банку
- Розділ 15.** Маркетинг послуг
- Розділ 16.** Інформаційні технології в маркетингу
- Розділ 17.** Міжнародний маркетинг
- Розділ 18.** Кон'юнктура світових товарних ринків
- Розділ 19.** Маркетингова цінова політика
- Розділ 20.** Маркетингова політика комунікацій
- Розділ 21.** Рекламний менеджмент
- Розділ 22.** Стратегічний маркетинг
- Розділ 23.** Комерційна діяльність посередницьких організацій
- Розділ 24.** Маркетинг персоналу